

Examen VWO

2010

tijdvak 2
woensdag 23 juni
13.30 - 16.30 uur

economie

tevens oud programma

economie 1,2

Dit examen bestaat uit 27 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 59 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring, uitleg of berekening gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring, uitleg of berekening ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1

uit een krant:

Nederland en de draak

Het Chinese bruto binnenlands product (bbp) is de afgelopen jaren met bijna 10% per jaar gestegen. De belangrijkste motor voor deze groei is de Chinese uitvoer.

China heeft een bbp dat ruim 2,5 keer zo groot is als dat van Nederland.

De economische groei in China heeft onder andere geleid tot een toename van de handel met Nederland.

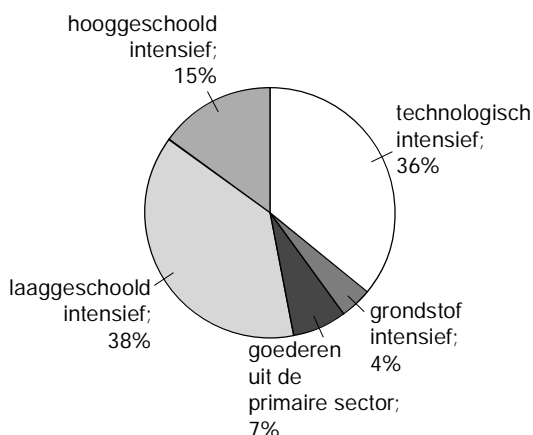
In een studie naar de economische relaties tussen China en Nederland wordt de samenstelling van de Chinese en Nederlandse goederenuitvoer vergeleken.

Daaruit blijkt dat de Chinese goederenuitvoer naar Nederland wat betreft samenstelling te vergelijken is met de totale Chinese goederenuitvoer.

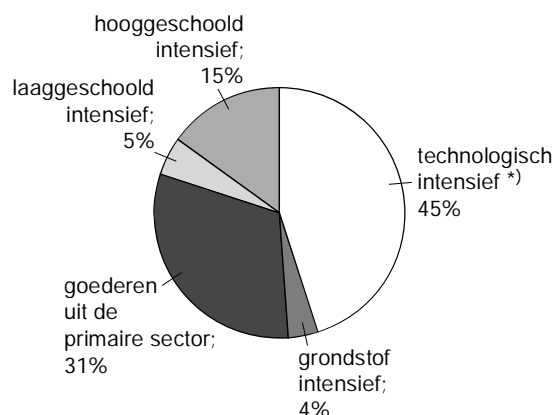
In de studie wordt onderscheid gemaakt tussen goederen uit de primaire sector en goederen uit de secundaire sector. De laatste zijn weer ingedeeld naar de mate waarin van een bepaalde productiefactor gebruikgemaakt wordt.

figuur 1 samenstelling Chinese en Nederlandse goederenuitvoer

China

Nederland

*) het grootste deel hiervan betreft uitvoer van goederen die uit China ingevoerd zijn

Op basis van deze studie komt een econoom tot de volgende twee uitspraken:

- 1 De Chinese goederenuitvoer is niet sterk concurrerend met de Nederlandse goederenuitvoer.
- 2 Ik verwacht desondanks dat de groei van de Chinese industrie kan leiden tot structurele werkloosheid onder laaggeschoolden in Nederland.

2p **1** Geef op basis van figuur 1 een ondersteuning voor uitspraak 1.

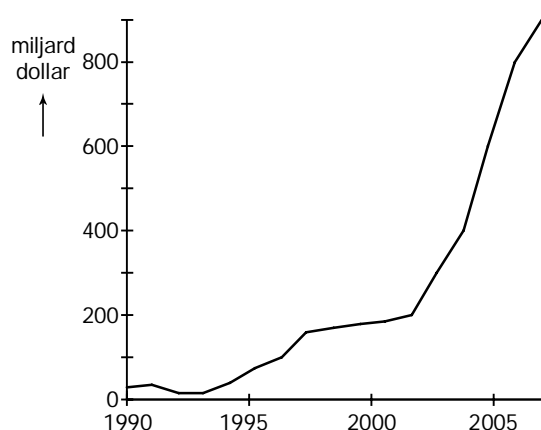
2p **2** Geef een verklaring voor de in uitspraak 2 bedoelde structurele werkloosheid.

Om een (forse) appreciatie van de Chinese munt te voorkomen, hebben de Chinese monetaire autoriteiten in de periode 2000-2005 geïntervenieerd op de valutamarkt. Het doel van de interventie was het handhaven van de sterke economische groei van China.

In figuur 2 en 3 zijn enkele gegevens over de betalingsbalans van China weergegeven.

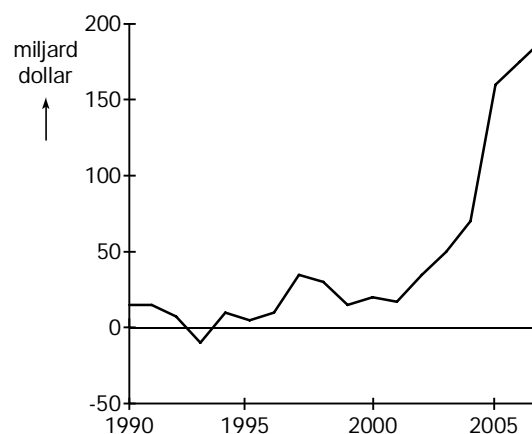
figuur 2

valuta-reserves centrale bank China

figuur 3

saldo lopende rekening China

- 2p **3** Beschrijf met behulp van figuur 2 op welke manier de Chinese monetaire autoriteiten in de periode 2000-2005 hebben geïntervenieerd op de valutamarkt.
- 2p **4** Hebben de Chinese monetaire autoriteiten het doel van de interventie behaald? Licht het antwoord toe en gebruik hierbij figuur 3.

Opgave 2

In deze opgave heeft de term inkomen betrekking op het jaarinkomen.

Een overtuigende toeslag

De afgelopen jaren zijn in Nederland diverse plannen gemaakt de hypotheekrenteaf trek in box 1 van de inkomstenbelasting af te schaffen of te beperken.

Tegenstanders wijzen erop dat uitvoering van deze plannen zal leiden tot een daling van het besteedbaar inkomen van een huishouden met een eigen woning die met een hypothecaire lening gefinancierd is. Bovendien verwachten ze als gevolg van de uitvoering van deze plannen een daling van het aanbod van nieuwgebouwde koopwoningen.

- 2p 5 Leg uit waarom de uitvoering van de bedoelde plannen kan leiden tot daling van het aanbod van nieuwgebouwde koopwoningen.

In de drie tabellen op de volgende pagina wordt de huidige situatie vergeleken met een aantal mogelijke veranderingen. Dit is uitgewerkt voor drie woningeigenaren:

Meneer Bolk met een bruto-inkomen van € 40.000
Mevrouw Visser met een bruto-inkomen van € 100.000
Meneer Kreukers met een bruto-inkomen van € 200.000

Meneer Bolk beweert dat de fiscale behandeling van de eigen woning denivellerend werkt op de verhouding tussen de beide netto-inkomens (f) en (g) van hemzelf en van meneer Kreukers.

- Meneer Kreukers merkt op dat, gezien het voor hem geldende marginale belastingtarief van 52%, maatregel B uit tabel 2 gunstiger is dan maatregel A, gelet op zijn netto-inkomen na fiscale behandeling eigen woning (g).
Mevrouw Visser stelt dat het afschaffen van de teruggave vanwege de hypotheekrenteaf trek en de bijtelling in box 1 vanwege een eigen woning in combinatie met het uitvoeren van alle maatregelen uit tabel 3, voor haar betekent dat haar netto-inkomen na fiscale behandeling eigen woning (g) gelijk zal blijven.

Bij de aanschaf van een woning moet in Nederland overdrachtsbelasting (ovb) betaald worden. Het bedrag ovb wordt bepaald door een percentage van de koopprijs van de woning.

- 2p 6 Bereken het tarief van de ovb in procenten.
- 2p 7 Heeft meneer Bolk gelijk? Verklaar het antwoord met een berekening.
- 2p 8 Beschrijf met behulp van tabel 2 de redenering op basis waarvan meneer Kreukers zijn opmerking maakt.
- 2p 9 Toon met een berekening aan dat de stelling van mevrouw Visser juist is.

tabel 1 huidige situatie met hypotheekrenteaftrek (euro's)

	hr. Bolk	mw. Visser	hr. Kreukers
(a) bruto-inkomen	40.000	100.000	200.000
(b) inkomstenbelasting (ib)	12.152	42.015	94.015
(c) belastingteruggave ¹⁾	3.795	11.767	23.504
(d) onroerendezaakbelasting per jaar	176	440	880
(e) overdrachtsbelasting (ovb) per jaar ²⁾	600	1.500	3.000
(f) netto-inkomen na betaling ib (a) – (b)	27.848	57.985	105.985
(g) netto-inkomen na fiscale behandeling eigen woning (f) + (c) – (d) – (e)	30.867	67.812	125.609
door overheid vastgestelde waarde van de woning	160.000	400.000	800.000
koopprijs woning	180.000	450.000	900.000
hypothecaire lening	200.000	500.000	1.000.000

¹⁾ Saldo van teruggave vanwege de hypotheekrenteaftrek en de bijtelling in box 1 vanwege een eigen woning.
²⁾ In dit geval is het bedrag dat betaald wordt, evenredig verdeeld over de 18 jaar dat de woning gebruikt wordt.

tabel 2 gevolgen voor het netto besteedbaar inkomen van diverse fiscale maatregelen (euro's)

bruto-inkomen	40.000	100.000	200.000
maatregel A van de hypothecaire lening komt maximaal € 400.000 in aanmerking voor hypotheekrenteaftrek	0	-2.350	....
maatregel B beperking hypotheekrenteaftrek tot tarief derde schijf (42%)	0	-2.260	....
maatregel C afschaffing van de vierde schijf (52%) ib ³⁾	0	+4.777	+14.777

³⁾ De andere schijftarieven veranderen niet zodat het hoogste marginaal tarief dan 42% is.

tabel 3 maatregelen waarbij de daling van het netto besteedbaar inkomen wordt gecompenseerd

I	introdactie van Eigen Woning Toeslag (EWT) in de vorm van een heffingskorting			
	bruto-inkomen	40.000	100.000	200.000
	door overheid vastgestelde waarde van de woning	160.000	400.000	800.000
	EWT in % van door overheid vastgestelde waarde van de woning	2,18	1,56	0,90
II	halvering ovb			
III	afschaffing van de vierde schijf (52%) ib			

Opgave 3

Gevraagd: vertrouwen in Britse economie

Eind 2008 zijn het consumentenvertrouwen en het producentenvertrouwen na tegenvallende cijfers over de Britse economie sterk gedaald. Dit vond plaats tegen de achtergrond van een afnemende inflatie. De omvang van de orderportefeuille van de Britse industrie is afgenomen. Daarnaast hebben Britse importeurs steeds meer nadeel van de koersontwikkeling van het pond. Deze ontwikkelingen hebben geleid tot een stijging van de werkloosheid. De werkloosheidsuitkeringen worden via een omslagstelsel gefinancierd.

De Britse centrale bank en de Britse regering stellen beide een aantal maatregelen voor die de Britse economie zouden moeten herstellen.

De Britse centrale bank geeft aan de rente te willen verlagen.

De Britse regering stelt voor maatregelen te nemen die het consumentenvertrouwen en het producentenvertrouwen in de Britse economie moeten verbeteren.

Deze maatregelen zijn:

- 1 verlaging van de belasting toegevoegde waarde (btw)
- 2 versnelde investeringen in het autowegennet
- 3 verhoging van de inkomensvervangende uitkeringen
- 4 verbetering van het beroepsonderwijs

enkele cijfers over de Britse economie	2005	2006	2007	2008
financieringstekort in % van het bruto binnenlands product (bbp)	2,9	2,6	2,8	3,0
staatsschuld in % van het bbp	42	43	44	48
wisselkoers Britse pond in euro's	1,38	1,25	1,19	1,11

De Britse regering heeft ten aanzien van de gegeven grootheden de volgende voorwaarden geformuleerd.

Het financieringstekort mag maximaal 3% van het bbp bedragen.

- De staatsschuld mag maximaal 50% van het bbp bedragen.
- De wisselkoers van het pond mag schommelen binnen een officieel vastgestelde bandbreedte met £ 1 = € 1,10 als ondergrens en £ 1 = € 1,40 als bovengrens.

Een econoom formuleert een advies over de te kiezen maatregelen om de Britse economie te verbeteren.

- 8p **10** Schrijf dit advies en besteed hierbij aandacht aan de volgende aspecten.
- a Het nadeel dat Britse importeurs die op de binnenlandse markt verkopen, ondervinden van de koersontwikkeling van het pond.
  - b De inzet van de rente als beleidsinstrument gericht op herstel van de Britse economie. Leg daarbij uit aan welke gegeven voorwaarde dan moeilijker kan worden voldaan.
  - c Kies vervolgens twee van de door de Britse regering voorgestelde maatregelen.
Leg voor elke gekozen maatregel het verband uit tussen de gekozen maatregel en het herstel van het consumentenvertrouwen of van het producentenvertrouwen in de Britse economie.
Leg daarbij ook uit aan welke gegeven voorwaarde dan moeilijker kan worden voldaan.

Aanwijzingen

De onderdelen van het advies moeten logisch op elkaar aansluiten.

- Gebruik voor het advies 150 woorden. Een afwijking van 25 woorden is toegestaan.*

Opgave 4

Meer belasting, minder auto

Eind 2009 neemt de overheid van een Europees land maatregelen die vanaf 2010 invloed hebben op het bezit en het gebruik van de auto. In dit kader wil de overheid het gebruik van minder brandstof verbruikende auto's stimuleren.

Hieronder volgen vier van deze maatregelen.

- De overheid introduceert, naast een vast basispercentage, een progressief tarief voor de aanschafbelasting op personenauto's en motorrijwielen (bpm). Het progressief tarief is gebaseerd op de CO₂-uitstoot van een personenauto. De onderstaande tabel geeft enkele veranderingen van de bpm weer die het gevolg zijn van deze maatregel.

	2010	2011	2012	2013
basispercentage bpm van catalogusprijs personenauto	27%	19%	11%	0%
korting op bpm in geval van een benzineauto (in euro's)	1.288	824	450	0
schijftarieven (in euro's per g/km^{*)})				
vrijstelling (CO ₂ -grens <110 g/km)				
tarief eerste schijf bpm (CO ₂ -grens 110-180 g/km)	35	52	71	95
tarief tweede schijf bpm (CO ₂ -grens 181-270 g/km)	120	173	213	286
tarief derde schijf bpm (CO ₂ -grens >270 g/km)	278	403	497	667

^{*)} uitstoot van CO₂ in gram per kilometer (= g/km)

Een halvering van de tarieven van de motorrijtuigenbelasting (mrb) voor auto's met een lage CO₂-uitstoot. De autobezitter betaalt elk jaar de mrb. De hoogte van deze belasting is afhankelijk van het gewicht van de auto en de soort brandstof die de auto verbruikt.

- Verhoging van de accijns op autobrandstoffen.
- Vanaf 2010 wordt het rekeningrijden ingevoerd waarbij de automobilist per gereden kilometer een heffing betaalt.

- 2p **11** Geef een reden waarom de in de tabel weergegeven bpm kan leiden tot de aanschaf van minder brandstof verbruikende auto's.
- 2p **12** Leg uit dat deze maatregelen ervoor zorgen dat, bij belastingheffing op de auto, het profijtbeginsel sterker wordt toegepast.
- 2p **13** Leg uit dat invoering van het rekeningrijden bij gelijkblijvend autogebruik kan bijdragen aan een vermindering van de negatieve externe effecten van het autogebruik.

Jos de Haan overweegt in 2010 een personenauto op benzine aan te schaffen met een catalogusprijs van € 32.000 en een CO₂-uitstoot van 210 g/km. Hij moet dan € 13.282 bpm betalen. Een collega stelt dat hij, gelet op de bpm, deze aanschaf beter kan uitstellen tot 2011.

- 2p **14** Laat met een berekening zien dat deze collega ongelijk heeft.

Opgave 5

Pensioen voor het prepensioen?

In diverse Europese landen wordt gediscussieerd over het pensioenstelsel. Een van deze landen kent een systeem van prepensioenen waarbij het voor werknemers mogelijk is, vóór het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd van 65 jaar, te stoppen met werken en daarbij een prepensioenuitkering te ontvangen. Deze prepensioenuitkeringen worden gefinancierd via een omslagstelsel.

In dit land denkt men na over de afschaffing van deze collectieve regeling. Een deel van de gevolgen van deze afschaffing wordt bekeken met behulp van een vraagmodel met daarbij de uitkomsten (in miljarden euro's) in beide situaties.

situatie I: vóór afschaffing regeling prepensioen		situatie II: na afschaffing regeling prepensioen		
$C = 0,8(Y - B - SP) + 0,875PU + 4,6$	216	$C = 0,75(Y - B) + 20$	...	C = particuliere consumptie
$B = 0,25Y$	87,5	$B = 0,27Y$	...	B = belastingontvangsten
$SP = 0,05Y$	17,5			SP = premies prepensioen
$SP = PU$				PU = prepensioenuitkeringen
$I = 44$	44	$I = 44$	44	I = particuliere investeringen
$O = 90$	90	$O = 90$	90	O = overheidsbestedingen
$EV = C + I + O$		$EV = C + I + O$		EV = effectieve vraag
$EV = Y$	350	$EV = Y$	...	Y = nationaal inkomen
				$(Y - B - SP) =$ overig inkomen

De marginale consumptiequote na afschaffing van de regeling prepensioen is lager dan zowel de marginale consumptiequote van de ontvangers van de prepensioenuitkeringen als die van de ontvangers van het overige inkomen. Volgens een econoom komt dit doordat veel werknemers na afschaffing van de collectieve regeling prepensioen, een individuele prepensioenregeling afsluiten.

- 1p **15** Uit welke vergelijking blijkt dat er in situatie I sprake is van een omslagstelsel?
- 2p **16** Toon met een berekening aan dat de afschaffing van de regeling prepensioen in situatie II tot een lagere particuliere consumptie leidt dan in situatie I.
- 2p **17** Geef het verband tussen het afsluiten van een individuele prepensioenregeling en de lagere marginale consumptiequote na afschaffing van de regeling prepensioen.

Een econoom verwacht dat de afschaffing van de regeling prepensioen, via de aanbodzijde van de arbeidsmarkt, er voor zal zorgen dat de lonen minder sterk zullen stijgen.

- 2p **18** Geef een argument dat de econoom kan gebruiken om zijn verwachting te onderbouwen.

Opgave 6

Digitale conjunctuur

De toepassing van informatie- en communicatietechnologie, kortweg ICT, heeft grote veranderingen tot gevolg gehad. Voorbeelden hiervan zijn een sterk stijgende arbeidsproductiviteit en een verdere internationale arbeidsverdeling. In onderstaande tabel worden de mondiale gegevens van ICT-producerende bedrijven (ICT-bedrijven) gepresenteerd.

	2001	2003	2005
omzet (in miljoenen euro's)			
ICT-bedrijven	51.115	51.009	51.518
alle bedrijven	853.164	883.492	950.536
aandeel ICT-bedrijven (%)	5,99	5,77	5,42
bruto toegevoegde waarde (in miljoenen euro's)			
ICT-bedrijven	20.213	21.968	22.473
alle bedrijven	397.556	425.256	449.041
aandeel ICT-bedrijven (%)	5,08	5,17	5,00
netto-investeringen (in miljoenen euro's)			
ICT-bedrijven	6.372	3.414	3.738
alle bedrijven	94.673	60.810	97.711
aandeel ICT-bedrijven (%)	6,73	5,61	3,83
werkgelegenheid (in duizenden arbeidsjaren)			
ICT-bedrijven	336	298	280
alle bedrijven	6.636	6.547	6.433
aandeel ICT-bedrijven (%)	5,07	4,55	4,35

Tot 2000 was sprake van een sterke groei van de productie in de ICT-bedrijven. De recessie die in 2001 inzette, had ook voor deze bedrijfstak gevolgen. Grote gevestigde ICT-bedrijven krompen in en menige nieuwkomer ging failliet. ICT-bedrijven zijn veel conjunctuurgevoeliger dan andere bedrijven als gevolg van het veranderende investeringsgedrag van alle bedrijven tijdens een recessie.

De arbeidsproductiviteit in de ICT-bedrijven is in de periode 2001-2005 sterk gegroeid.

- 2p **19** Geef, op basis van het veranderende investeringsgedrag van alle bedrijven tijdens een recessie, een verklaring voor de relatief hoge conjunctuurgevoeligheid van ICT-bedrijven.
- 2p **20** Bereken voor 2001 het aandeel van de ICT-bedrijven in het verbruik van grond- en hulpstoffen en de door derden geleverde diensten.
- 2p **21** Bereken de groei van de arbeidsproductiviteit (in %) in de ICT-bedrijven in 2005 ten opzichte van 2001.
- 2p **22** Leg uit dat de groei van de arbeidsproductiviteit in de ICT-bedrijven het gevolg kan zijn van de recessie.

Opgave 7

Arbeidsmarkt in perspectief

In onderstaande tabel staat een aantal gegevens over de arbeidsmarkt van een land.

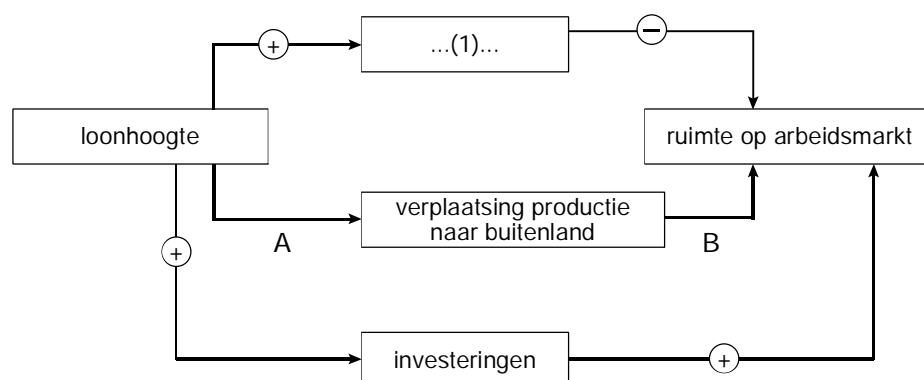
	1988	1998	2008
verhouding beroepsbevolking / beroepsgeschikte bevolking	0,61	0,68	0,74
verhouding personen / arbeidsjaar	1,12	1,15	1,19

Een arbeidsmarktdeskundige wijst erop dat de groei van de beroepsgeschikte bevolking de komende jaren tot stilstand komt. Maar ook de veranderde opvattingen over de verdeling betaald / onbetaald werk, hebben een negatieve invloed op de groei van het arbeidsaanbod. Als de arbeidsvraag wel blijft groeien, zal de arbeidsmarkt verder verkrappen met forse loonstijgingen tot gevolg.

- 2p **23** Beschrijf het effect op de ruimte op de arbeidsmarkt van de, in de tabel gegeven, ontwikkeling van de verhouding beroepsbevolking / beroepsgeschikte bevolking.
- 2p **24** Leg uit op welke manier een veranderde maatschappelijke opvatting over de verdeling betaald / onbetaald werk een kleiner aanbod van arbeid veroorzaakt.

Met behulp van onderstaand pijlenschema laat de arbeidsmarktdeskundige zowel het conjuncturele als het structurele effect van hogere lonen op de ruimte op de arbeidsmarkt zien.

Een plus geeft een positief verband aan; een min een negatief verband.

- 2p **25** Is er in het schema sprake van breedte- of diepte-investeringen? Licht de keuze toe met behulp van de loonhoogte en de ruimte op de arbeidsmarkt.
- 2p **26** Leg uit wat bij (1) moet worden ingevuld om het conjuncturele effect van hogere lonen op de ruimte op de arbeidsmarkt weer te geven.

In dit land zijn de loonkosten per eenheid product hoger dan in land P, terwijl het inflatiepercentage in beide landen gelijk is.

- 2p **27** Leg voor zowel A als voor B uit of er sprake is van een positief of van een negatief verband.